DE ACELAȘI AUTOR

Gramatica limbei ebraice, Ediţia II-a.
Proorocia lui Obadia — epuizat.
Proorocia lui Ioel — epuizat.
Pentatauchul studiu istorico-critic — epuizat.
Limbile semitice — epuizat.
Creaţiunea lumii — epuizat.
Ziua a şaptea — epuizat.

Insemnătatea învăţăturii creştine în alcătuirea nouă a României. Legi creştine de educaţie. Ingrijirea sănătăţii.	tipăirte de Primăria Capitalei epuizate

De la Alfa la Omega II volume (în colaborare).
Explicarea epistolei către Efeseni (publicată în revista „Biserica ortodoxă română“).
Studii şi Commentarii, fascicula I.

Preţul 10 Lei

Pr. Ec. I. POPESCU-MĂLĂEŞTI
Profesor la Facultatea de Teologie

STUDII ȘI COMMENTARII

PROOROCII

NOŢIUNI INTRODUCTIVE

FASCICULA II

BUCUREŞTI, TIPOGRAFIA
CARŢILOR BISERICEŞTI
1926 . . . .

Pr. Ec. I. POPESCU-MĂLĂEŞTI
Profesor la Facultatea de Teologie

STUDII ŞI COMMENTARII

PROOROCII

NOŢIUNI INTRODUCTIVE

FASCICULA II

BUCUREŞTI, TIPOGRAFIA
CARŢILOR BISERICEŞTI
1926

ACTIVITATEA PROOROCILOR

Profeţii s'au ocupat, în decursul vieţii lor, cu două chestiuni: *una* cu caracter *teoretic religios*; iar alta cu caracter *practic social.*

Adică s'au străduit pe de o parte de a readuce şi prin urmare de a face neamul lor să păstreze vechea *credinţă într'un singur Dumnezeu — Monoteism;* iar pe de alta de a-l face să-şi îndrepte viaţa după preceptele legii Domnului, adică să fie morali — *regenerarea socială morală.*

A) La început — la creaţiune — omul se închina unui singur Dumnezeu. Până la potop nu avem nici o urmă că oamenii se închinau mai multor zei. După cele ce citim în Vechiul Testament aflăm că omul a fost făcut de Dumnezeu — Unul singur Dumnezeu — şi Lui s'a închinat multă vreme.

Chiar după ce a fost isgonit din raiu, pentru neascultare, nu auzim de închinare la idoli, la mai mulţi zei. Se spune numai că omul fiind lăsat să trăiască mai departe după voia lui se făcuse rău. Deaceea a fost pedepsit cu potop.

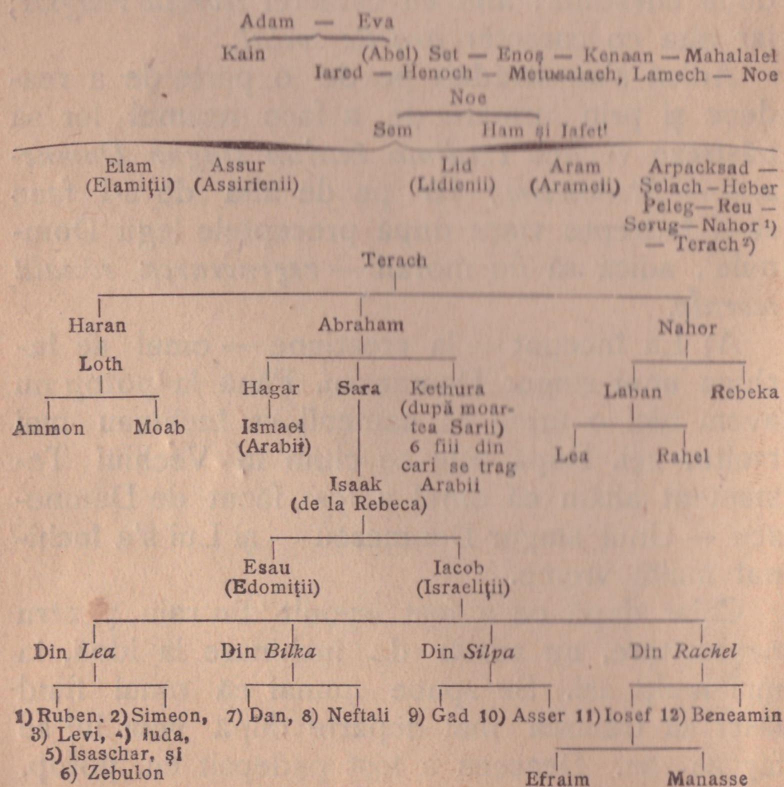
Dar chiar după potop oamenii merg tot pe calea cea rea.

Atunci Domnul Dumnezeu alege, din toți, neamul lui Sen [111]) ca prin urmașii lui să se păstreze credința într' un singur Dumnezeu și să se pregătească și popoarele celelalte, ce se abătuseră dela adevărata cale, pentru îmbrățișarea acestei credințe.

Din toți urmașii lui Sem, Vechiul Testament se ocupă numai de Abram și cei ce se coboară din el.

111. Iată

Arborele genealogic al Semiților

1. Acesta se așează în Ur Kașdim.
2. Terah se mută în Haran sau Karra.

Gândul celui ce a scris cele întâmplate, pe vremi așa de depărtate, nu a fost să scrie o istorie politică a lumii, ci numai să înfățișeze omului acele vremi așa de vechi din care ori cine să poată vedea și să se încredințeze că *Dumnezeu a făcut lumea și tot El are grijă de ea.*

Așa ne explicăm că îndată după răspândirea oamenilor peste tot pământul, dela încercarea de a zidi turnul Babilonului, încetează orice alte știri asupra timpurilor următoare; iar mai pe urmă nu se ocupă decât de un singur neam.

Când istorisirea începe din nou, aproape tot pământul era populat. Dar, în acelaș timp, se face trista constatare că închinarea la un singur Dumnezeu era părăsită. *Politeismul, sau închinarea la idoli, era religiunea tuturor. Numai la Terah, urmașul lui Sem* și la neamul lui se mai găsea credința în un singur Dumnezeu.

Insă nici aceștia nu se putuseră ține cu totul departe de închinarea la idoli. Chiar pe când locuiau pe lângă Euphrat slujeau altor zei [112]). Iar Laban, tot din neamul lui Terah, de și cunoștea pe Dumnezeaul lul Abram și se temea de El [113]) totuși avea zeii săi de casă — Teraphim — la cari ținea foarte mult.

Dar acestea erau numai abateri trecătoare, greșeli făcute prin imitația altor neamuri. De aceea a ales Dumnezeu din aceștia pe Terah și apoi dintre fiii acestuia luă, sub a sa pază, și ocârmuire, numai pe Abram, care păstrase credința într'un Dumnezeu curată, hotărând ca el să fie *păstrătorul* credinței monoteiste, precum și *răspânditorul* ei.

112. Ios. 24_{2}, 14, 15.
113. Gen. 24_{30}, $_{31}$; 31_{24}, $_{49}$.

Potrivit acestui plan l'a şi luat pe Abram, cu tot neamul lui, din locul naşterii şi l'a purtat print Canaan, prin Egipt, printre atâtea popoare păgâne, cari i-au cunoscut şi i-au preţuit credinţa şi cinstea.

Mai târziu urmaşii lui ajung, prin Iosef, fiul lui Iacob, în Egipt, unde stau patru veacuri ajungând, din stăpâni, robi. De acolo, cu multă greutate şi numai cu ajutorul Domnului, au fost scoşi de Moise şi aşezaţi în Palestina.

Dacă dar atunci când neamul lor apare în istorie, prin Terah şi apoi Abram, toate celelalte popoare erau politeiste, în lume se înfăţişează minţii noastre deodată două credinţe deosebite: *Monoteismul*, sau credinţa într'un singur Dumnezeu pe care o găsim la neamul lui Sem şi *Politeismul*, sau închinarea la idoli, ce se află la celelalte neamuri, mult mai numeroase şi mai puternice, mai tari.

Observare. Dela sine a venit de mult întrebarea: Care este cea mai veche, cea dintâiu? Voiu răspunde pe scurt, căci aceasta face parte din domeniul apologeticei unde se va trata mai pe larg.

Sunt două teorii: *A depravaţiunii*, care susţine că la început a fost o formă de religiune mai înaltă pe care cercetătorii o numesc chiar *Monoteism* şi: *A ameliorațiunii* după care religiunea a avut, la început, o formă vagă, nedefinită şi în urmă, sub înrâurirea culturii, s'a perfecţionat.

Pe temeiul dovezilor ce le scoatem din studiile făcute asupra credinţelor celorlalte popoare vechi, ca Babilonenii, Egiptenii, unde găsim existând ideea unui zeu mai mare peste toţi —*regele zeilor* [114]); a existenţei unui

114. Vezi inscripţiunea de pe la 3000 a. Hr., aşa numită a lui Gudea.
Ieremias. Monoteistische Strömungen in der babilonischen Religion p. 9.

sentiment religios şi *a credinţei în o fiinţă mare, bună şi dreaptă*, [115]) chiar la popoare inculte, cum şi credinţa în un *„summus Deus"* ce se desprinde *din cosmogomiile* celor mai vechi popoare, şi care nu numai la Assiro-Babiloneni, dar şi la Aramei, Arabi, Fenicieni, Egipteni are *acelaş* nume, *El*, pe care-l găsim şi la Ebrei [116]), socotim că la început a fost credinţa într'un singur Dumnezeu, — Monoteismul, — care în urmă a decăzut şi oamenii se închinau la idoli — politeism. Deci aci are dreptate *teoria depravaţiunii*.

In cursul anilor prin înnaintarea culturii lumea s'a întors dela politeism iarăş la monoteism. Deci aci are dreptate *teoria amelioraţiunii*. [117])

Neamul lui Sem, reprezentat acum prin Abram ne apare ca acel, care a fost orânduit de Dumnezeu să scoată la lumină diamantul din noroiu — adică credinţa într'un singur Dumnezeu dim mijlocul credinţelor politeiste, josnice şi imorale.

Insă cum pe vremurile din nainte de Abram, ca şi pe vremea lui, legătura cu celelalte popoare idolatre de nenumărate ori făcea chiar pe cei din neamul lui Sem să se abată dela credinţa într'un singur Dumnezeu sfânt, aşa şi după aceea, pribegind din loc în loc, nu odată constatăm că se lăsau atraşi de credinţele idolatre. La aceasta i atrăgea nu numai mintea lor slabă, care nu putea prinde desăvârşit credinţa monoteistă, dar mai cu osebire obiceiurile desfrânate ce se practicau la templele zeilor.

Aşa în cât chiar în sânul acestui popor asistăm la un proces de scădere al credinţei în

115. Lagrange „Religions sémitiques" pag. 22 sq.
116. Dufourcq, Histoire comparée des religions païennes et juive. pag. 83 şi 174 nota 3.
117. Vezi Mihălcescu. Curs de teologie fundamentală p. 116 sq.

un singur Dumnezeu, căzând adeseori chiar în idolatrie. Abram și urmașii lui s'au silit a păstra această credință în toată curățiea ei.

Adevăratul regenerator al credinței în Domnul, ca singur Dumnezeu, este însă singur Moise. El a depărtat poporul său de idolatrie, de superstițiuni și de sclavia egipteană. Cu el începe, cum am văzut, șirul proorocilor.

Și de aci înainte istoria acestui neam este plină de abateri dela credința în un singur Dumnezeu. Dar și **șirul profeților** — dela Moise încoace — este neîntrerupt.

Fără a face și construi sisteme filosofice, fără a vorbi o limbă abstractă, neînțeleasă, profeții nu ostenesc în a predica poporului *credința în un singur Dumnezeu ca cel ce a făcut și susține lumea*. **Acesta este rolul lor religios de mare însemnătate.**

Și acest Dumnezeu nu este, după învățătura lor, nici o idee abstractă, fără ființă, și nici nu număr fără vieață. Este o *ființă* asemenea cu omul, dar cu însușirile cele mai frumoase ce-și poate cineva închipui. Este drept, bun, milostiv, îndelung răbdător, atotputernic, atotștiutor, plin de iubire față de oameni, binevoitor. Și mai presus de toate curat, sfânt. Cu un cuvânt întruchipează în El toate calitățile desăvârșirii.

Idolii opriți prin poruncile mosaice[118]) dar la cari ei se închinau începând din vremea lui Ieroboam, fie sub chip de vițel, de taur[119]) erau batjocorirea și a lui Dumnezeu la care se închinau strămoșii lor, și o înjosire a omului, care se cobora mai jos decât animalele.

118. Vezi Exod. 32, 34.
119. Vezi proorociile lui Amos, Hosea, Isaia.

Și partea foarte însemnată a acestei credințe monoteiste este faptul că *Dumnezeu nu stă la o parte de lume*, fără să ia parte cu ceva la cele ce se petrec pe pământ, așteptând numai să i se închine toți. Dinpotrivă, Dumnezeu *este ca un tată față de copii săi. I-a făcut și le poartă de grijă*; vrea să-i crească să ajungă bine, oameni desăvârșiți. Deaceea este o necontenită legătură între Dumnezeu și om. Toate bucuriile și toate durerile omului le împărtășește Domnul, adică se bucură ori de câte ori omul merge pe calea cea bună și dreaptă; se întristează, se supără, mustră și chiar pedepsește pe om când apucă pe căi greșite; mângâe și îndreptează, iartă și iubește pe cel ce se străduește să meargă pe calea cea adevărată.

Știind acestea, istoria vieții poporului israelit — cum și a lumii întregi — era deslegată. Pricina tuturor nenorocirilor ce au venit peste Isael nu este Assiria, Egiptul, sau alt neam oare care, ci este însuși poporul israelit plin de păcate, pătruns de rele. Nenorocirile ce au venit și vor mai veni asupra poporului sunt în mâna Domnului, ca nuiaua în mâna tatălui, ce pedepsește copilul ca să-l îndrepteze.

Pentru ca poporul să aibă *acestă credință* în Dumnezeu s'au luptat proorocii toată viața lor. Era aceiaș credință pe care o descoperise însuși Domnul strămoșilor lor și mai pe urmă lui Moise și urmașilor. Era aceiaș credință, care o întărea istoria vieții întregi a acestui neam. Dar ei o părăsiseră. Și amăgiți de păgânii din jurul lor se stricau din zi în zi.

B. Adânc încredințați că între credință și viață este cea mai strânsă legătură, cum este

între apa din isvorul fântânei și apa care o scoți din fântână; convinși pe deplin că adevărata pricină a tuturor nenorocirilor nu este decât abaterea dela credința în Domnul cer ca și *viața poporului să se schimbe*. Prin aceasta începe **rolul lor social**.

De la depărtarea de închinarea Domnului se înrădăcinase în popor luxul, desfrâul și tot felul de viții pe cari le împrumutaseră dela celelalte popoare cu cari veniseră în atingere.

Dar proorocii nu se opresc aci. Ei socotesc că de schimbarea credinței idolatre și stăruința în credința într'un singur Dumnezeu atârna schimbarea vieții lor.

Și iarăși: De schimbarea vieții acestia imorale atârna și existența neamului. De aceia profeții privesc împlinirea datoriilor religioase ca o **îndatorire națională**, ca o condițiune «sine qua non» de înnaintare și fericire atât a fiecăruia în parte cât și a neamului întreg. Cu aceasta începea *rolul lor politic*.

Observare. Pentru a înțelege mai bine învățăturile și rolul ce au avut proorocii trebue să stăruim puțin asupra desvoltării **vieții și relațiilor sociale** ale Israeliților, din diferite vremi. Când au venit în Canaan se ocupau cu *creșterea vitelor*. In urmă, luându-se după cei cu cari trăiau la un loc au început a se îndeletnici *cu agricultura*.

Astfel obiceiurile, cari, la început, erau cât se poate de simple în curând s'au schimbat.

Ei au găsit acolo pe Canaanei, un popor cu o cultură mai desvoltată decât a lor. Deși Israeliții erau stăpânii totuși nu au putut a se sustrage influenții culturale a Canaaneilor. Foarte curând au început a se amesteca cu ei și a se deprinde cu viața lor de agricultură, devenind astfel și ei *agricultori*.

Dar pământul le da destule producte, chiar mai mult

decât le trebuia. Atunci au început a se lua după Canaanei și a se ocupa *cu comerțul*. La început neapărat făceau comerț în cerc foarte restrâns.

Poate că aceste timpuri ar fi durat mai mult, dacă vremile pline de lupte din *timpul judecătorilor* (1412—1051?) nu ar fi avut ca urmare introducerea regalității, care a adus multe schimbări în viața poporului. Mai întâiu multe din productele pământului, cari până acum le rămâneau lor, trebuia să le dea regilor. Bine le-a zis profetul Samuel: Regele va lua pe fiii voștri pentru a-i întrebuința la cărușele și caii săi, are să-i puie mai mari peste o mie sau 50, să-i are ogorul său, să-i adune semănătura, să îngrijească de armele sale și de cele necesare războiului. Și fiicele voastre le va lua el spre a-i pregăti unsori, sau să gătească și să prăjească. Din câmpiile, viile, măslinii voștri va lua ce este mai bun spre a da curtezanilor săi. Din semănăturile și viile voastre va lua zeciuială spre a da eunucilor și curtezanilor săi. Sclavii și sclavele voastre, vitele și măgarii voștri cei mai buni i va lua și întrebuința pentru serviciul său; din turmele voastre de oi va lua zeciuială [120]).

Deci încetul cu încetul, viața a devenit mai puțin îmbelșugată, mai grea.

Introducerea regalității a avut însă o altă urmare și anume: *a luat poporul dela agricultură șl l-a aruncat în vârtejul afacerilor comerciale de pe malurile feniciene și egiptene.*

Pe vremea cât a domnit **Saul** (1051—1011?) au rămas cam cum erau înainte. Adică nu se vorbea de loc de export și import, ci tot comerțul era în mâna Canaaneilor, cari făceau un fel de comerț ambulant, umblând din casă în casă. Duceau Israeliților produsele lor și luau ceea ce ei nu aveau.

Dar de îndată ce au început a face comerț, repede au lăsat agricultura și în scurt timp au intrat în masa marilor afaceri comerciale de atunci.

Sub *David* (1011—972?) — în deosebi — comerțul s'a întins cn repeziciune uimitoare.

Intinzându-se regatul au pus mâna pe căile de co-

120) I Sam 8_{11} sq.

merţ ale caravanelor; au câştigat porturi la marea roşie şi au intrat în legături negustoreşti cu Fenicienii. In Ierusalim — capitala regatului — viaţa strălucită a curţei a făcut necesară o piaţă mare de comerţ unde făceau schimb de mărfuri cu Fenicienii.

Mai cu osebire comerţul cu semănături a luat mare dezvoltare.

Sub *Solomon* 971—933? comerţul se întinse şi mai mult. De acum înainte nu mai era belşug pentru agricultor, ci pentru negustor. Solomon chiar a încheiat contracte comerciale cu Egiptul pentru cai şi căruţe. Din istorie mai ştim că Solomon, a încercat să întindă comerţul său şi pe mare construind corăbii anume, dar nu i a reuşit întreprinderea.

Articolul cel mai de seamă pentru comerţ, şi în acel timp, erau tot semănăturile.

Această schimbare în relaţiunile şi viaţa din afară a statului a avut înrâurire netăgăduită şi asupra vieţei şi raporturilor sociale de vieaţă din lăuntrul ţării.

Mai întâiu au venit în atingere cu *Fenicienii*. Ei nu aveau de unde să cumpere semănături de cât dela Israeliţi; iar aceştia nu găseau alte căi mai bune şi mai uşoare de desfacere de cât la Fenicieni, de aceia trăiau în înţelegere. Mulţi Israelliţi locuiau în oraşele feniciene [121]). Regii stau în bune legături [122]) şi chiar se înrudeau.

De asemenea *numeroşi negustori streini* veneau să locuească între Israeliţi. După legea mosaică aveau dreptul să stea la porţi, adică în piaţa publică, dar Solomon le-a dat voie chiar să-şi zidească şi temple.

Odată cu ei, era foarte natural ca să pătrundă între Israeliţi şi obiceiurile streine.

Şi prin întinderea regatului şi subjugarea a numeroase oraşe, cari plăteau mari sume ca tribut; prin întinderea afacerilor comerciale, au început a intra în ţară sume mari de bani. Urmarea acestor schimbări a fost că *viaţa patriarhală, simplă, a dispărut*. Israeli-

121) I Reg. 7_{13} sq. Micha 1_{10}.
122) I Regi 9_{27}.

tul din ţăranul din nainte, care se mulţumea cu puţin, s'a făcut repede mare negustor.

Dar cu toate că intrau în ţară sume mari de bani, totuşi *dorinţa de câştig*, începând a se ivi, creştea aşa de repede încât trebuinţele poporului se lăsau la o parte. Semănăturile nu se mai lăsau pe câmp pentru sărac, aşa cum cerea legea mosaică [123]), ci se vindeau. Erau în adevăr şi pe vremea aceia magazii pentru a se aduna rezerve pentru cazuri de foamete. Şi pe lângă cele ce se aflau la templu, chiar Solomon a mai pus să zidească altele [124]). Dar nici aceste n'au ajutat nimic. De multe ori poporul a suferit de foame [125]).

Odată cu această schimbare începu a se arăta din ce în ce şi deosebirea socială în avere. Se ivesc marii proprietari, marii negustori. David a avut multă bogăţie. Şi Solomon cu toată înţelepciunea lui, cu care Dumnezeu îl împodobise, era şi mare protector al negustoriei. S'a căsătorit cu o principesă străină tocmai pentru a întări relaţiunile comerciale.

Toate acestea au avut urmări destul de rele.

Mai întâiu *a scăzut religiozitatea*. Până chiar şi lângă templul judaic s'au clădit temple păgâne.

Scăzând religiozitatea a scăzut moralitatea, căci cu totul alte credinţe, alte idei au început să pătrundă în popor.

Nepăsarea cu cari se priveau legăturile cu negustorul strein, ce se închina la idoli şi aducea cu sine obiceiurile unui cult imoral, s'a schimbat foarte curând în nepăsare religioasă ce s'a văzut îndată în depărtarea faţă de cultul şi legile străbune.

Legăturile cu aceşti streini au produs, pe această cale, o schimbare complectă a gusturilor, a vieţii, a obiceiurilor de până atunci.

Organizmul vieţii sociale a poporului israelit trecea printr'o criză mare.

Slăbirea forţelor religioase şi morale atrăgeau slăbirea forţelor de viaţă ale întregului neam.

Două clase noui se arată acum destul de pronunţat:

123) Lev. 25 sq.
124) I Reg. 9_{19}.
125) I Regi 18_{4}; 19_{10}; 2 Reg. 6_{24}; Ierem. C. 14; 37_{20}; 52_{6}.

bogaţi şi săraci — despre care legea mozaică nu voia să ştie, căci nici *regele nu trebuia să adune comori,* nici Israeliţii nu trebuiau să *aibă săraci în ţară*[126]).

Bogăţia, care era până atunci în ţară şi care fusese în mâinile poporului întreg acum trece la un număr mai restrâns şi face loc sărăciei celor mulţi. Religiozi tatea şi imoralitatea nu mai formau temelia comună pe care să se poată îndulci viaţa şi greutăţile ei. Astfel procesul de destrămare al acestui neam începe odată cu stricarea acestei temelii comune.

Iată poporul deodată introdus în mijlocul celorlalte popoare şi în *mijlocul afacerilor.*

In sine acest fapt nu era rău. Din potrivă era un bine că poporul a început să înveţe cât de bogată le era ţara şi deci cât de mult trebuiau s'o preţuiască. Şi tot odată era un mijloc de a răspândi monoteismul curat şi sfânt.

Dar în acelaş timp era şi o mare primejdie. Va şti acest popor să ţie calea de mijloc între ce este bun şi rău, între ce este moral şi ce nu? Ce drum va lua pe noul câmp de lucru ce se deschide?

Foarte curând, chiar sub Solomon s'a văzut cărarea pe care va merge.

Ocupaţiunea, gândul principal al fiecăruia era **câştigul** *fără să ţină seamă dacă era moral sau nu.*

Astfel religiozitatea, moralitatea, pierdeau din zi în zi din puterea lor asupra poporului. Cu cât mai mult pătrundeau idei idolatre şi felul strein cum se închinau idolilor, cu atât mai mult creştea imoralitatea şi poporul era împins în această direcţiune de destrămare religioasă, care avea să-l ducă la pieire.

Desfacerea regatului a ajutat şi mai mult această destrămare. Prin deslipirea de Ierusalim — centrul închinării la Domnul — se sfărâma unitatea credinţii, căci părăsind templul şi închinarea la Dumnezeu şi *credinţa monoteistă era în bună parte părăsită.*

De acum înainte idolatria, imoralitatea, ireligiozitatea se întind cu mare repeziciune. *Nu poporul Israel atrăgea alte popoare la închinarea la un singur Dumnezeu, ci dinpotrivă.*

126) Deut. 15_4 Alătură şi Exod 22_{28}; 23_6 sq. etc.

Comerţul, înrudirea cu idolatrii, erau prilej de a depărta poporul de credinţa într'un singur Dumnezeu.

* * *

In asemenea timpuri de fierbere şi prefacere, dar destul de grele şi primejdioase prin direcţiunea în care se desvoltau, n'a lipsit nici *reacţiunea. Preoţii, leviţi şi alţi urmaşi ai casei lui David* s'au încercat să lupte înpotriva acestor noi obiceiuri şi credinţe. In regatul lui Iuda au şi avut mai multă izbândă. Insă în regatul lui Israel prea puţină. De aceea regatul Israel este distrus cu mult înaintea regatului Iuda.

Dar acei, cari-şi dau viaţa, îşi pun tot sufletul, toată voinţa şi puterea lor pentru a abate poporul de pe calea peirei sunt **proorocii.**

CUM LUCRAU PROOROCII

Modul lor de a pricepe şi înfăţişa starea socială de atunci este de mare importanţă.

Privind în viaţa poporului şi crezând că: *Depărtarea de la credinţa în Dumnezeu este izvorul tuturor relelor, ajungeau la concluziunea că o îndreptare nu poate veni decât dela oameni. Nu împrejurările, nu faptul că legăturile cu celelalte popoare s'au înmulţit sau negoţul s'a mai desvoltat sunt de vină, ci faptul că oamenii s'au făcut necredincioşi, imorali, idolatri. Interiorul omului trebue deci schimbat mai întâiu nu împrejurările din afară, cari se vor schimba dela sine.*

Necredinţa faţă de Dumnezeu are ca urmare necredinţa faţă de oameni şi înrăutăţirea legăturilor dintre ei.

Legătura dintrë Dumnezeu şi om este ca şi legătura dintre bărbat şi femee în căsătorie. De îndată ce femeea a rupt *credinţa* faţă de bărbat, a rupt mai dinainte lanţul, ce-i ţinea unul lângă

altul, *iubirea*. Cu chipul acesta toate relele pot găsi intrare şi locaş bun în o asemenea căsnicie. Tot aşa şi într'un neam, care a pierdut credinţa în Dumnezeu şi nu-L mai iubeşte.

Privirea proorocilor merge şi mai adânc. Ei socotesc poporul ca un organism în care fie care parte, fie care membru, se întregeşte cu altul, se ajută cu altul. De îndată ce unul se îmbolnăveşte, celelalte suferă.

La poporul Israel este tocmai partea cea mai de seamă bolnavă. Este *inima* adică (după felul lor de a vorbi) *mintea*, *sentimentul*, *voinţa*. Nu mai pricep ce este bun, iubesc ce este rău şi voiesc să meargă pe căile pieirii. Deci *inima omului trebuie să fie însănătoşită*.

Astfel încep ei dela viaţa *intimă familiară* şi se adâncesc în cercetarea tuturor stărilor şi relelor sociale căutând să aducă toate pe calea cea adevărată.

Uitându-se în familii, în societate, văd că din nainte de Solomon chiar, dar în deosebi din timpul lui, adulterul, luxul, corupţiunea, în înţelesul cel mai larg al cuvântului, stăpâneau societatea israelită. Astfel ajung pe vremea proorocului *Amos* la cea mai mare decădere, care se poate vedea din vorbele proorocului ce zice: *Tatăl şi fiul se duc la aceiaşi femee spre a necinsti numele cel sfânt al meu*»[127]).

O cădere mai mare nu era posibilă.

Şi această cădere a ţinut vreme îndelungată, căci proorocul *Ieremia* zice că ar dori să aibă un culcuş în pustie, de vreme ce: «*Toţi comit adulter*», sunt o bandă de necredincioşi[128]) şi

127. 2_7.
128. 9_2 sq.

pot fi puşi alături cu *caii şi armăsarii; unul nechează după femeia celuilalt.* Să nu pedepsesc Eu un asemenea popor? zice Domnul[129]). *Luxul* se răspândise în societate sub toate formele.

In mâncare şi băutură: «*Vai, zice Isaia, celor cari cum se scoală aleargă după băuturi ameţitoare, cari zăbovesc până noaptea târziu, vinul încălzindu-i;*

Chitare, harfe şi flaute, tobe... şi vin la cheful lor».

In înbrăcăminte şi podoabe.

«*Şi Domnul zice:*
Pentru că s'au mândrit ficele Sionului,
şi umblă cu gâtul semeţ
şi se uită cu coada ochiului,
păşind ca în joc sărind,
şi fac să sune inelele dela picioarele lor.
Şi va umple, Stăpânul, cu chelie creştetul ficelor [Sionului,
şi Domnul va desveli ruşinea lor.
In acea zi va depărta Stăpânul de la ele:
podoaba belciugelor de picioare
şi legăturile de la frunte şi semilunele,
şi cerceii şi brăţările şi voalurile,
şi diademele şi lănţişoarele de picioare
şi cingătorile şi cutiile de parfum şi amuletele,
şi inelele şi cerceii de nas,
şi hainele de sărbătoare şi eşarfele,
şi mantalele şi punguliţele
şi oglinzile şi pânzeturile cele fine,
şi turbanele şi maramele[130])

Şi decăderea vieţii familiare nu putea fi mai

129. $5_{7,8}$
130. Isaia cap. III.

bine şi precis zugrăvită de cum este în cuvintele proorocului *Micha*, care zice:

Nu vă încredeţi în prieten; nu vă puneţi nădejdea în tovarăş. De aceia, care se culcă la sânul tău păzeşte uşile gurii tale. Căci fiul necinsteşte pe tată, fiica se ridică împotriva mamei ei, nora împotriva soacrii. Duşmanii omului sunt oamenii casii sale[131]).

Alături cu stricarea moravurilor mergea paralel şi *înrăutăţirea stărei şi vieţii sociale.*

De *dreptate* nu putea fi vorba. Lăcomiea de câştig era aşa de mare, se făcuse aşa de stăpână pe sufletul acestui popor, încât întrecea ori şi ce margini. In vieaţă, în afaceri, ori şi ce cale era bună, numai să fi dus la câştig. Aceasta înţelegem din zicerile proorocilor. «*Vai celor, cari se gândesc la nelegiuire şi în culcuşurile lor cum să facă rău; cum se luminează de ziuă aduc la îndeplinire căci le stă în putere. Ei poftesc câmpiii şi le răpesc; case şi le smulg; pe bărbat şi casa lui;* pe om şi *moştenirea lui*»[132]).

Tovarăşul dorului de câştig este *înşălăciunea.* In aceasta au devenit maeştri. Cumpărătorii înşălau dând bani falşi, iar vânzătorii mărfuri falşe, rele. Până chiar şi pâinea săracului căutau să o speculeze. Inşelau la măsurat, înşălau la cântărit înşălau la plată; înşălau ori unde aveau prilej.

Văzând acestea proorocul Isaia se adresează Ierusalimului, adică locuitorilor, cu aceste cuvinte:

«*Vai cum s'a făcut ca o desfrânată,*
cetatea cea credincioasă,

131. Micha 7_5.
132. Micha $2_{1,2}$.

plină de judecată,
unde sălăşluia dreptatea
şi acum! — ucigaşi.
Argintul tău s'a făcut zgură,
vinul tău cu apă.
Mai marii tăi sunt răsvrătitori,
şi tovarăşi ai hoţilor.
Toţi iubesc mită
şi umblă după plată;
orfanului nu fac dreptate,
şi pricina văduvei nu ajunge până la ei»[133]).

Foarte mult mâhnea pe prooroci nepăsarea tuturor faţă de nevoile celor fără sprijin, adică văduve, orfani şi săraci. De aceia auzim la ei cuvinte tari ca acestea: *Vând pe cel drept pentru argint şi pe un sărac pentru o pereche de ghete şi doresc să ia până şi ţărâna pământului de pe capul săracului*[134]).

Impotriva **datornicilor** se purtau cu cea mai mare asprime, de aceia zice proorocul *Amos*: *Se întind, lângă ori şi ce altar, pe haine puse zălog şi beau în însăşi casa Domnului vin din banii celor condamnaţi*[135]). O batjocoră mai mare a poruncilor din legea mosaică[136]) nu se putea. Acolo se zice că hainele puse zălog nu trebuia a se păstra peste noapte ca să aibă cu ce se înveli. Ei nu numai că le ţineau, dar la petreceri le aşterneau pe jos. Şi ce era şi mai urât aceste petreceri le făceau lângă templu.

Era atâta cădere şi stricăciune morală că nu

133. Isaia 1_{21} sq. alături cu 59_6 şi Amos 8_4 etc.
134. Amos 2_6 şi alte locuri.
135. 2_8.
136. Exod $22_{25,26}$.

te mai puteai încrede în nimeni. «*Păziţi-vă uuul de altul şi nu vă mai încredeţi nici unui frate, căci ori care frate umblă după înşălăciune şi ori ce tovarăş umblă cu bârfieli*»[137]).

De hotărâri drepte la judecată nu se pomenea. «*Ocârmuitorii ei, adică ai cetăţii, judecă pentru* «*daruri, preoţii învaţă numai pentru plată, pro-* «*feţii vrăjesc pe bani*[138]). «*Vând pe cel sărac* «*pentru o pereche de ghete*»[139]).

Cât de mişcătoare sunt cuvintele profetului Micha: «*Ascultaţi aceasta*, căpetenii ale casii lui Iakob, voi prinţi ai casei lui Israel, cari aveţi desgust de dreptate şi strâmbaţi ce este drept»...

«*Au nu este datoria noastră a şti ce este drept?*» Voi sunteţi «*cei ce urăsc ce este bun şi iubesc ce este rău, jupoaie pielea de pe oameni şi carnea de pe oasele lor*[140])».

Dar pentru câştig nu se dau înapoi nici dela crime, cum se plânge proorocul Isaia de Ierusalim, oraşul odată credincios, dar acum plin de *criminali*[141]).

«*Mâinele voastre sunt mânjite cu sânge şi degetele voastre cu fapte rele*[142])

Nimic nu mai era bun în Israel şi Iuda. Ori ce simţ pentru ceva mai înalt, moral, pierise.

* * *

Impotriva unei asemenea stări se ridică profeţii cu toată puterea credinţii lor. Ei însă nu se opresc numai la arătarea relelor ci *se străduesc,*

137. Ies. 9_3.
138. Micha 3_{11}.
139. Amos 2_6.
140. Micha $3_{1,2,9}$.
141. Vezi în urmă citatul din Isaia 1_{21}.
142. Isus 59 $_{3-8}$).

cu o nemărginită râvnă, să îndrepteze; voesc cu tot dinadinsul să schimbe vieaţa neamului lor.

Trei sunt căile pe cari caută ei să ajungă să îndrepteze poporul:

1. *Prin ameninţări;*
2. *Prin sfaturi pătrunzătoare.* Şi în fine
3. *Prin arătarea, îndrumarea către un ideal frumos, care le stă înainte.*

1. Toate scrierile profeţilor sunt pline de *ameninţări:* «*Samaria*, zice Hosea[143]), *va fi pedepsită pentru că s'a răsvrătit împotriva Dumnezeului ei*».

«*De aceia*, zice Domnul, *vreau să dau femeile voastre streinilor şi ogoarele voastre altora după voi, căci dela mic până la mare toţi sunt lacomi de câştig*[144])». Şi tocmai pentru că sunt aşa de lacomi „*vor mânca şi sătui nu vor fi, şi foamea va rămâne în ei*[145]); vor semăna, dar nu vor secera, vor pune măsline în teasc, dar nu se vor unge cu undelemn, vor musti struguri dar vin nu vor bea[146]). Nelegiurile lor au supărat foarte mult pe Domnul. De aceia la plângerea lor că i-a părăsit, El răspunde: «*Voiu fi fără milă şi nu-i voiu cruţa;faptele lor voiu întoarce pe capul lor*»[147]. Şi tot astfel toţi proorocii le vestesc tot felul de pedepse pentru nelegiuirile lor.

2. Alături cu aceste ameninţări găsim şi *sfaturi pătrunzătoare* pentru a înceta cu răutăţile şi a schimba vieaţa ce duc.

In ce priveşte schimbarea vieţii nu trebue să

143) 14_1.
144) Ieremia 8_{10}.
145) Micha 6_{14}.
146) Micha 6_{15}.
147) Ezechiel 9_{10}.

trecem cu vederea *pozițiunea pe care o au proorocii față cu stările sociale de atunci.*

In vieață ca și înaintea lui Dumnezeu ocupațiunea în sine nu are nici o însemnătate. Și ei voiau să facă oamenii negustorie, să cumpere și să vândă; sau să strângă avere, să-și agonisească un traiu bun. Dar ei cereau numai o singură condițiune ori cării ocupațiuni și anume să fie *cinstită*, curată înnaintea lui Dumnezeu ca și a oamenilor.

Ei nu voiau răsturnarea stării sociale de atunci; nici nu doreau ca neamul lor să rămână pe loc. Știeau numai că oamenii au luat pe căi greșite. De aceia le cereau să-și prefacă vieața

Prin înșelăciuni și nedreptăți se formase o clasă de bogați fie negustori, fie mari proprietari, cari apăsau pe ceilalți.

Profeții, ca să vorbim în felul nostru celor de azi, sunt acei cari voesc întemeerea *acelei clase de mijloc în popor* pentru care s'a scris așa de mult în vremile din urmă.

Ei se străduiau să îndrumeze poporul pe căile cele bune de vieață încât fiecare să ajungă vremuri, când va putea *sta la via, sub smochinul său și nimeni să nu-l turbure* [148]). Voiau un timp când *cei ce clădesc case să locuiască în ele, cei ce sădesc vie să mănânce fructul ei. Nu unul să clădească și un altul să locuiască, unul să sădească și altul să mănânce* [149]).

Cât de mult preț au pus proorocii pe încetarea nedreptăților se poate vedea din proorocia lui Ezechiel, care dă chiar porunci cu privire la împărțirea țării, atunci când se vor întoarce în patrie. El sfătuește pe ai săi să dea regelui o

148) Micha 4,)
149) Is. 65₂₁ sq.

bucată de pământ, care va fi *„pământul său și proprietatea sa în Israel și ocârmuitorii nu vor mai apăsa poporul* [150])".

Toate acestea nu erau decât porunci date numai în urma probei făcute înnainte de exil, când pe căi necinstite unii strânseseră mari averi și năpăstuiau poporul.

Proorocii nu erau nici împotriva negoțului. Așa Ieremia, proorocul, zugrăvind timpurile ce vor veni zice: «*Se vor cumpăra case, câmpii și vii, în această țară*» [151]) «*Cu bani vor cumpăra câmpii și vor scri contracte și se vor pecetlui și vor fi și martori*» [152]).

Cu alte cuvinte și *averea și negoțul nu erau în ele înșile ceva rău.* Ele vor fi și în vremea când se vor îndeplini așteptările lui Israel.

Formele acestea din afară ale vieții sociale ei le priveau în adâncul lor.

Grămădirea de bogății, prin înșelăciuni și nedreptăți, loveau în două bunuri mari ale omului: *libertatea* și *dreptul de proprietate, de a avea avere.*

Neapărat găsim și la ei *robia,* cum o găsim la toate popoarele pe vremea aceea. Insă în Vechiul-Testament sunt numeroase dovezi că se prețuea foarte mult libertatea. Este de ajuns să amintim de anul al șaptelea [153]) și anul jubileu [154]) când toți robii erau liberați.

Când regele Țedeckia calcă aceste legi de libertate prin aceia că n'a dat libertate robilor,

150) Ezechiel 45_8 și 48.
151. Ieremia 32_{15}.
152. Ieremia 32_{44}.
153. Erod 21_2.
154. Lev 25_{41}.

proorocul Ieremia mustră aspru pe rege şi-l ameninţă cu pedeapsa divină pentru această călcare a dreptului de libertate. [155])

Tot asemenea şi cu *dreptul de proprietate*.- Legi mai precise o stabileau în Vechiul-Testament. La anul jubileu ori ce pământ se întorcea la acel, care l'a avut înainte [156]). Şi acelaşi simţimânt se vede apărat cu tărie de prooroci. Când Naboth este omorât de regele Ahab ca să-i ia viea ce o avea moştenire dela părinţi şi pe care Naboth *nu voea* s'o vândă, proorocul Ilie vesteşte pedeapsa divină ce va veni asupra regelui pentru *că a omorât şi a luat o moştenire* [157]).

Spusele proorocilor [158]) dovedesc că acest drept era sfânt pentru ei.

Deci proorocii nu se luptau să schimbe stările sau împrejurările sociale din afară în care trăia omul. Dimpotrivă ei *cereau să se schimbe omul— lăuntrul lui.*

Inima omului, adică lăuntrul lui, este locul deunde pleacă toate dorinţele,[159]) bune sau rele [160]), de cari are chiar deplină cunoştinţă [161]).

Toate *împrejurările rele,* stările sociale depe urma cărora aveau să sufere nu veneau decât *ca pedepse* pentru inima lor rea şi plină de fără de legi. Israel mănâncă rodul prefăcătoriei lui [162]).

Poporul nu putea pricepe de ce l'a părăsit Domnul, care până atunci îl păzise aşa de mult

155. Ieremia 34_8 sq.
156. Lev. 27_{22}.
157. I. Reg. 21.
158. Vezi aci mai înainte Isaia, Micha, Ezechiel şi alţii.
159. Ps. 20_4 sq şi 21_3 sq.
160. Proverbi 6_{25} etc.
161. I Reg. 2_{44}; Iob 27_6.
162. Hosea 10_{13} alături cu 12_{12}.

de atâtea rele. Dar proorocii spun: Aşa zice Domnul: Tocmai pentru că Eu v'am ales dintre toate neamurile pământului şi v'am făcut poporul meu ales, de aceia voiu pedepsi toate păcatele voastre [163]). Deci starea de popor ales ce ei socoteau că le este spre bine le era spre nenorocire, căci ei nu mai erau vrednici de această cinste. Domnul este tot aşa de bun sau de rău pentru Israel ca şi pentru Etiopeni [164]).

Când ei credeau că au schimbat împrejurările din afară în folosul lor şi se aşteptau la vremi mai bune, atunci proorocul le spune că moartea lor este aproape. Invinseseră pe Sirieni şi credeau că s'a apropiat ziua Domnului ca să judece celelalte popoare şi să mântue pe Israel. Dar tocmai atunci proorocul le spune că acea zi a Domnului *pentru ei* va fi *zi de întunerec nu de lumină, aducându-le moarte* [165]), căci sunt plini de fără de legi.

Şi aceiaşi idee o găsim la toţi proorocii. *Toate stările sociale rele sunt urmări ale păcatelor omului, ale necredinţii. Necredinţa este pieirea. Cine crede, acela rămâne,* zice Isaia [166]).

De aceia toată predica proorocilor este străbătută de strigătul: *Intoarceţi-vă la Domnul şi veţi trăi* [167]). Şi aşa încep ei să cheme pe popor, cu toată ardoarea sufletului lor curat, *la credinţa în Domnul.* «*Cei ce se încred în Domnul, iau puteri noi, se ridică în sus ca vulturii, aleargă şi nu ostenesc, merg şi nu se istovesc*» [168]) «*Sufletul*

163. Amos 3_2.
164. Amos 9_7.
165. Amos. 5_{18} sq.
166. 28_{16} alături cu 30_{15}.
167. Ezechiel 18_{32}.
168. Isaia 40_{31} şi alte locuri.

îngâmfat și cel ce nu este fără prihană, nu stă, *dar dreptul prin credința lui trăește»* [169]).

Și așa găsim nenumărate locuri în scrierile proorocilor din care se vede că isvorul unei vieții bune este credința în Dumnezeu.

Dar poporul răspundea: Au nu aducem noi jertfe din belșug Domnului, așa cum ni se poruncește în lege? Au nu dovedim noi destulă credință?

Proorocii le arată însă că jertfa este lucrul cu totul neînsemnat în fața Domnului.

«*Ascultați cuvântul Domnului*, zice Isaia,
Ce nevoe am Eu de jertfele voastre cele multe?!
«*Sunt sătul, de jertfele voastre de berbeci,*
și de grăsimea vițeilor îngrășați!.
Și sângele de tauri și țapi nu-mi place [170]).
«*Nu-mi mai aduceți daruri cu inimă vicleană*
Mi-este scârbă de fumul lor [171])
Sărbătorile voastre urăște sufletul meu
Sunt sătul, nu le mai pot răbda
Chiar dacă faceți rugăciuni multe
nu le ascult.
Mâinile voastre sunt pline de sânge.!
Spălați-vă, curățăți-vă!
Depărtați răutatea faptelor voastre
din naintea ochilor Mei!.
Incetați de a mai face rău!
Invățați a face bine!
Căutați ce este drept!
Ajutați pe cel apăsat!
Dați dreptate celui orfan,

169. Habacuc 2_4.
170. cap. 1_{11}.
171. I_{13}

Sprijiniți pe văduvă. [172])
Dacă voiți și mă ascultați
bunătățile pământului mâncați,
Dacă nu vreți și vă împotriviți,
de sabie veți fi mâncați,
căci gura Domnului a grăit. [173])

Tot așa citim la toți proorocii, fără excepție; aceiași mustrare, aceiași plângere a Domnului.

Clasice sunt cuvintele spuse de proorocul Ieremia după porunca Domnului:

«*Puneți arderile de tot lângă jertfele voastre,*
și mâncați-le carnea.
N'am vorbit cu părinții voștri și nu le-am dat [porunci,
în ziua când i-am scos din pământul Egiptului,
cu privire la arderi de tot și jertfă!
Dar iată porunca aceasta le-am dat-o, grăind:
Ascultați glasul meu,
și voiu fi Dumnezeul vostru
și voi veți fi poporul meu,
Mergeți pe toate căile ce vă poruncesc ca să fiți [fericiți». [174])

Acestea sunt cuvinte prin cari fericitul Augustin înțelege că Dumnezeu nu voește jertfa de oi, ci voiește jerfa inimii. [175])

Jertfe, sărbători, rugăciuni, cântări de slavă Domnului n'au nici un folos, nici o urmare, nu

172. I_{14}sq.
173. $I_{19,20}$.
174. Ieremia 7_{21} sq.
175. „Non vult (Deus) sacrificium trucidati pecoris, sed vult sacrificium contriti cordis. Illo igitur, quod eum nolle dicit hoc significatur, quod eum velle subjecit. Sic itaque illa Deum nolle dicit, quomodo a stultis ea velle creditur, velut suae gratia voluptatis—De civitate Dei. (Migne X_5).

sunt primite, nu sunt auzite de Domnul *dacă nu sunt unite cu gândul curat și inima lipită de poruncile Domnului.* [176])

Dar nici chiar rugăciunile stăruitoare ale proorocilor și ale celor credincioși ai Domnului nu mai sunt ascultate. Atât de mult îi nesocotește Domnul pentru fără de legile lor. El nu mai ared ecât un răspuns pentru ei, la toate rugăciunile: «*Depărtează-i din naintea feții mele și să plece*» [177])

Proorocii erau adânc încredințați că toate nenorocirile ce vin și vor mai veni asupra poporului erau o urmare firească, de neînlăturat, a deslipirii inimii lor de poruncile Domnului.

Depărtarea de Dumnezeu *în inima, în lăuntrul lor*, a avut și are ca urmare starea *din afară* a neamului lor. Cuvintele:

«*Ți s'a spus, omule, ce este bine,*
și ce cere Domnul dela tine:
să faci ce este drept,
Să iubești mila
și să umbli cu smerenie cu Dumnezeul tău [178])

vestesc poporul care trebue să fie felul de purtare al omului în viață. Și:

«*Faceți în adevăr dreptate,*
Fiți unul față de altul buni și milostivi,
Pe văduvă, pe orfan, pe strein și pe sărac
nu apăsați,
Și rău unul altuia nu gândiți
în inimile voastre» [179]) este porunca lui

Dumnezeu prin gura altui prooroc.

176. Vezi Isaia $3_{8,14}$ sau Ieremia 7_6 și altele multe.
177. Ieremia 15_1.
178. Micha 6_8.
179. Zacharia 7_8 sq.

Căutând răul la isvorul lui, *în inima omului*, proorocii dovedesc cu adevărat că sunt luminați de sus.

Acest fapt nu trebue trecut cu vederea. Este de mare preț pentru toate vremile.

Nu legile, nu orânduirile omenești de economie națională, de sociologie, vor schimba viața omului. Acestea au fost, sunt și vor rămâne numai deslegări de o clipă ale împrejurărilor grele prin cari poate trece un neam.

De atâta amar de vreme așteaptă lumea schimbare spre bine și văzând că nu mai vine acel bine, schimbă și preface mereu când una când alta, dibuind după desăvârșire. Această schimbare și dibuire sunt isvorul celor două curente protivnice: *optimism și pessimism.*

Optimistul, care se vede mai cu osebire în scrierile vechi de economie națională, așteaptă și visează necontenit vremuri mai bune, cari vor veni.

Pessimistul nu mai așteaptă nimic bun. Stă cu mâinile încrucișate în fața tuturor turburărilor sociale, cum stă un om slab în fața unei case ce arde și de care el crede că nu mai poate fi scăpată.

Și la unul și la altul gândul că a *trebuit să fie așa sau așa*, zădărnicește orice mișcare. Deaceea amândouă aceste curente sunt de o potrivă de rele.

Nu așa la prooroci. Ei nu sunt nici optimiști nici pessimiști. Pentru ei *credința că numai omul este isvorul binelui sau răului*; numai *dela om poate pleca orice prefacere*, este stâlpul puternic ce-i ține pe calea cea dreaptă. La ei — cu toată supărarea ce arată adeseori pentru stricăciunea morală în care se cufundă omul din

din ce în ce — nu găsim nici un cuvânt de rău împotriva apăsătorilor, chiar când sunt ei streini, nici o vorbă de ațâțare împotriva celor ce fac nedreptăți, *nici cel mai mic îndemn de a strica cu puterea ordinea sau starea socială de atunci.* Toate acestea vin dela oameni.

Omul este în stare să se schimbe, să se îndrepteze, cred ei cu multă tărie. Azi omul este rău. Dumnezeu îl va judeca; va face să fie în suferință. Dar de se îndreptează viitor frumos îl asteaptă.

Ei nu pierdeau încrederea în îndreptarea omului, chiar când se arătau mai decăzuți toți cei din neamul lui. Dar nici când erau vremi bune nu se lăsau amăgiți, ci lucrau cu aceiaș îndârjire pentru vremi mai bune.

Proorocii erau, după vorba unui scriitor. «conștiința neamului lor personificată, trimișii lui Dumnezeu, care puneau tuturor înainte oglinda vieții celei trecătoare, patrioți în cel mai nobil înțeles al cuvântului, acei, cari în clipe hotărîtoare se arătau ca judecători, mângâietori, păstrători ai legii, vestitori ai voii Domnului față de popor, de cei puternici ca și față de regi» [180])

C) Din pozițiunea și ideile proorocilor față cu starea socială a poporului, înțelegem și **rolul lor politic, național.**

Din cele spuse până aci putem vedea că proorocii n'au fost nici niște demagogi ambițioși; nici niște capi de revoltă, ci toată activitatea lor politică este în rândul întâiu de natură *ideală* și tot odată *religioasă*; iar în al doilea rând *morală*. Credința lor nemărginită în Dum-

180. Döllinger. Heidentum und Iudentum. pag. 800 sq.

nezeu și în cârmuirea lumii, prin El, arată popoarele streine ce veneau asupra neamului lor, ca niște scule de pedeapsă în mâna Domnului trimise anume să-l aducă la cumințenie, să-l facă să părăsească căile rele și să se întoarcă la Dumnezeu. Deaceia să nu ne mire dacă vorbesc de războae, vestesc războae și nenorociri.

Proorocii de mai înainte se ocupă mai mult de relele din lăuntrul țării. Cei de mai târziu, când popoare tari din Asia le primejduesc viața se ocupă și de legăturile neamului lor cu alte neamuri din afară.

Aceste popoare streine erau pentru neamul lor, abătut dela căile Domnului, „*bățul mânii Domnului, și nuiaua urgii Lui* [181]“, așa cum pentru proorocii mai din nainte *nenorocirile* ce veneau asupra țării *erau pedepse* pentru nelegiurile poporului [182]).

Credința lor în Dumnezeu cel sfânt, drept și curat; idealul lor moral înnalt, puneau poporului anume îndatoriri.

De aceste îndatoriri nu era nici o clasă scutită. Bogat, puternic și mare, sărac, smerit, umilit, din clasa de jos, sau de sus era în fața lor de aceiași valoare. Numai un singur criteriu aveau: *Curățiea vieții prin împlinirea voii Domnului.* Cum însă cu osebire cei bogați și puternici erau plini de păcate, tocmai pe ei îi mustrau proorocii, arătându-i ca pricina nenorocirilor și pedepselor ce vin peste neamul lor.

Proorocii erau vestitorii voii Domnului în toate

181) Isaia 10_5 alături cu vr. 15.
182) Vezi la Elie foametea pe vremea lui Ahab, sau la Ioel lăcustele ce au pustiit țara.

împrejurările vieţii, aşa cum fusese şi Moise. Numai gândindu-ne la această misiune înţelegem bine rostul lor. Iată Samuel unge pe Saul, rege din porunca divină [183]). Când Saul se abate dela căile Domnului, tot el i vesteşte că se va lua domnia din neamul lui [184]). Natan, proorocul, din porunca Domnului, mustră pe David, pentru păcatul cu Batşeba [185]). Tot el face să fie Solomon uns ca rege [186]).

Şi aşa de vom lua toată istoria acestui neam vom vedea că ei sunt cari pun şi dau jos regii, după cum erau sau nu următorii misiunii lor. Acestea nu dovedesc idei republicane, cum au spus unii, ci arată că deşi poporul ebreu avea regi, cum ceruse, tot voea Domnului conducea poporul, ca să-şi îndeplinească misiunea ce avea. De îndată ce regele se abătea dela calea cea adevărată, proorocul i vestea pedeapsa [187]).

După despărţirea regatului activitatea politică a proorocilor se îndreaptă mai mult în altă parte. Se luptau să împedice războaele între fraţi [188]; de a face legături cu popoarele vecine, amestecându-se în vâltoarea luptelor ce se întrezăreau în Asia [189]); şi ceeace era şi la temelia împotrivirii la asemenea legături cu vecinii, de *a nu părăsi închinarea la Domnul* dându-se la cultul idolilor [190]).

Proorocii au avut rol politic. Dar toată *munca*

183) I Sam. 9_{15-17}.
184) I Sam 16_{1-13}.
185) II Sam. 12.
186) I Reg. 1.
187) Vezi dovada celor spuse: I Reg. 11, 12, 13, 14, 15, 16, 21_{17-24} etc.
188) I Reg. 12_{22-24} etc.
189) I Reg. 15_{35-42}; 22_{5-28}; II Cron. 16_{7-10}, etc., etc.
190) II Cron. 15_{1-7}.

lor, şi în această direcţie, *a fost să schimbe mintea celor ce ocârmuiau poporul*, să facă să domnească peste tot dreptatea, cinstea, cu un cuvânt *viaţa morală*, cerută de Dumnezeu.

Mustra i pe regi şi poporul pentru greşelile ce făceau [191]). Ei nu se lăsau amăgiţi de ceeace se arăta ochilor, ci din potrivă spuneau deschis ce va urma, fie isbândă, fie pierdere.

Duhul dumnezeesc le lumina mintea şi ei puteau vedea ceeace nimeni altul nu putea vedea. Politica lor a fost necontenit o *politică religioasă, teocratică, cerută de misiunea ce se dăduse de Dumnezeu neamului lor.*

3. Şi tocmai credinţa lor tare în Dumnezeu şi în misiunea ce trebuia să împlinească în lume i făcea să nu se oprească la proorociile ce vestesc peirea poporului.

De altfel este, şi din punct de vedere curat psichologic omenesc foarte lesne de înţeles că în timpuri de stricăciune generală, firile mai bune, mai alese, au pururea înnainte *un ideal* la care se uită şi cu care în asemenea clipe triste se mângâe. Aşa şi profeţii. Amărâţi de starea nenorocită şi urâtă în care se afla poporul, găseau această mângâere *într'un ideal măreţ*, care-i întărea, le da putere şi îndemn în lupta grozavă, dar hotărâtă, pe care o duceau.

Acest ideal nu era un vis, o utopie, ci se putea înfăptui.

Ce voiau ei? Incetarea vieţii stricate; ridicarea dreptăţii, a cinstei la locul ce li se cuvine; practicarea iubirii faţă de fraţi; a milosteniei faţă de cei săraci şi slabi. Cei mari să nu mai

191) A se citi ce a suferit proorocul Ieremia dela popor.

apese pe nimeni, să nu mai nedreptăţească, să nu mai fure; să nu se mai înşele unul pe altul, şi aşa mai departe.

Acestea se puteau înfăptui de îndată ce omul se va schimba. Când gândul, plăcerea şi voea lui nu va mai fi numai la rău, adică dacă *inima* omului *se va preface şi stările şi împrejurările sociale se vor schimba.*

Dar dacă un asemenea ideal moral era cu putinţă să-l aibă orice om cu credinţă tare în Dumnezeu cel curat şi sfânt, cum erau proorocii, nu putem să credem, că era posibil, pe vremile acelea, ca nişte oameni simpli ca ei să creadă într'un alt viitor al neamului lor de cât prefacerea morală.

Şi totuşi găsim, în activitatea proorocilor, iarăşi un punct foarte însemnat. Este *idealul lor mesianic*, adică *credinţa tare în venirea unui mântuitor*, care să ridice neamul lor la slavă.

Şi această parte a idealului lor le era inspirată tot de sus.

Situaţiunea politică istorică a neamului ebreesc era, pe acele vremuri, foarte primejduită. Jur împrejur neamuri mari şi tari. Ţara lor aşezată la încrucişarea drumurilor pe unde se vânturau mereu armatele şi hordele de năvălitori. Tuturor le tremura inima cum tremură crăcile copacilor de puterea vijelii.

Netăgăduit că în vremuri de acestea grele, mustrarea, deşi dreaptă, nu este luată în seamă dar mângâerea încurajează, însufleţeşte, întăreşte.

Şi aşa fac proorocii. Inaintea lor stă Dumnezeu cel veşnic, care necurmat a îngrijit de neamul acesta. *El le spune că nu vor pieri.* Aşa ne explicăm de ce cu toată furia cu care vin în grămadă nenorocirile, începând cu Obadia până la

cel din urmă prooroc, vestesc vremi bune pentru neamul lor.

«*Mântuitori se vor arăta pe muntele Sion*[192]) *şi*
«*voiu ridica cortul cel căzut al lui David,*
şi voiu drege spărturile lor
şi dărâmăturile lor le voiu ridica
şi le voiu zidi iarăşi cum erau odinioară»[193]).

Din neamul lui David[194]) se va naşte Cel ce va înfăptui împărăţia sa veşnică[195]); va aduce lumină popoarelor şi mântuire lui Israel[196]).

Dar toate acestea nu se vor împlini de cât numai dacă poporul nu se va mai sprijini pe ajutorul altora, ci se va întoarce la Domnul[197]). «*Dacă vreţi şi mă ascultaţi bunătăţile pământului mâncaţi*» le zice Domnul prin gura prorocului[198]).

Prin lumina ce venea din credinţa tare şi nestrămutată în Dumnezeu viu şi sfânt, vedeau tot ce este şi ce se va întâmpla.

Vedeau că nu mai cred în Dumnezeu şi sunt dedaţi cu totul stricăciuni. Vedeau de asemenea că viaţa lor este foarte grea şi plină de nenorociri.

Atunci le spune hotărât: *Credeţi* în Dumnezeu şi veţi putea trăi. *Indreptaţi-vă viaţa* după poruncile Lui şi nu veţi mai suferi.

Dar din tot neamul lor marea mulţime mergea înainte pe căile răutăţii. Numai un mic număr i-asculta, credea şi se silea să să îndrepteze. Proorocul se uită în lume şi vede că:

---

192. Obadia v. 21 şi Ioel II_{32}.
193. Amos 9_{11}.
194. Isaia 11.
195. Isaia 16_5; 18_7; 24 – 27.
196. Isaia 85; 49.
197. Isaia 10_{23} şi altele.
198. Isaia 1_{19}.

«*O rămășiță, se întoarce,*
«*un rest din Iacob,*
«*la Dumnezeu cel tare* [198]);

Grea, apăsătoare, nespus de grea vedea el că era atunci vieața lor, din pricina celor ce veneau asupra lor:

«*Vai! vuet mare de popoare multe*
«*ca urletul mării este vuetul lor;*
«*Un huet de neamuri*
ca urletul apelor mari urlă ele,
«*Neamurile mugesc cum mugesc apele mari* [199]).

Dar ochiul proorocului, luminat de Cel de sus, nu se oprește la aceste arătări înspăimântătoare. Prin negura groasă a nenorocirilor, vede că:

«*El le ceartă și ele fug departe,*
«*asvârlite ca pleava pe munți din naintea vijeliei,*
«*ca vârtejul de praf în volbura de vânt.*
«*In vreme de seară*
mare spaimă,
«*Când se crapă de ziuă, nu mai sunt*»
«*Aceasta este partea celor ce ne pradă,*
și soarta cela ce ne jăfuesc,[200]).

Domnul nu lasă pe cei credincioși să moară. Și pe un vârf golaș de munte ridică El steagul de luptă și chiamă oștirea sa să pedepsească pe cei nelegiuiți, slăvind și ridicând pe cei credincioși din neamul Lui ales:

«*Tu Betlehem, Efrata,*
«*mic între miile din Iuda.*
«*din tine îmi va ieși*

198. Isaia 10_{21}.
199. Isaia $10_{12,13}$.
200) Isaia $17_{13, 14}$.

«*Cel ce va stăpâni peste Israel,*
«*a cărui obârșie din vechime, din zile străvechi*[201]).

Și

«La tine, turn al turmei,
«movilă a ficii Sionului
«la tine va veni,
«la tine va ajunge
«domnia cea străveche
«împărăția casei ficii Ierusalimului». [202]).

Această împărăție este cea mesianică în care va stăpâni Unsul Domnului.

Astfel chemau proorocii neamul lor pe căile adevărate ale vieții.

Le arătau *cine este Dumnezeu*, și ce-a făcut El pentru ei.

Le spuneau *ce fel de vieață* cere acest Dumnezeu dela ei.

Le vesteau *pedepse* pentru călcarea poruncilor și umblarea pe căile rele.

Le puneau înnainte un *ideal măreț, slăvit*, de care se vor bucura toți dacă se vor întoarce la Domnul. Iar de nu, numai *restul de credincioși* se vor bucura de slava împărăției mesianice.

Literatură

Keil «Lehrbuch der historisch-kritischen Einleitung in das Alte Testament».

Kaulen Franz «Einleitung in die heilige Schrift Alten und Neuen Testamentes» II volume.

Steuernagel «Einleitung in das Alte Testament».

Cornill «Der israelitische Prophetismus».

201) Micha 5_1 sq.
202) Micha 4_8 sq.

Gunkel H. «Die Propheten».

Schoepfer «Geschichte des Alten Testamentes».

Reuss Eduard «Geschichte des Alten Testamentes».

Gautier L. «Introduction à l'ancien Testament» II volume.

König Ed. «Einleitung in das alte Testament».

Kleinert P. «Die Propheten Israels în socialer Bezichung».

Oettli S. «Geschichte Israels» II volume.

Selbst Ioseph «Handbuch zur biblischen Geschichte».

Köhler August «Lehrbuch der biblischen Geschichte».

Meffert Franz «Israel und der alte Orient».

Strack Hermman «Einleitung in das alte Testament».

Hengstenberg Er Wilk «Beiträge zur Einleitung ins alte Testament» 3 volume.

Hävernick Heinrich A. Chr. «Handbuch der historisch-kritischen Einleitung ins alte Testament»

Vigouroux «Manuel biblique»

Din aceste lucrări, cetite de mine, pot recomanda studenților și preoților lucrările de introducere ale lui *Keil, Kaulen, Hävernick și Hengstenberg*. Acestea, deși mai vechi, nu se deosebesc însă decât în foarte puține puncte de învățătura Bisericii noastre. Unui student ca și unui preot îi ajunge introducerea de *Keil* sau *Kaulen*.

Bună este iarăși lucrarea lui *Schoepfer* «Geschichte des alten Testamentes».

Această lucrare a apărut și în o ediție franceză, prelucrată de *Pelt*, profesor, pe vremuri, în Metz.

Prelucrarea lui *Pelt* «*Histoire de l'ancien Testament*» a fost introdusă chiar în seminariile din Franța. II volume.

De asemenea pentru cel ce voește să adâncească mai mult o chestiune de introducere poate ceti, cu mare folos, studiile introductive ce se găsesc la fiecare carte din Vechiul Testament ce se găsește esplicată în vreunul din comentariile următoare:

Keil und Delitzsch «Biblischer Commentar über das alte Testament».

Lange I. C. «Teologisch-homiletisches Bibelwerk» Die heilige Schrift des Alten und Neuen Testamentes.

Din nefericire însă, azi, aceste scrieri au devenit rarități. Cel ce va putea să și le procure nu va mai avea nevoe de altă carte pentru studiul scripturii, decât de scrierile părinților bisericești, cari au explicat cartea sfântă.

Nowak W. «Handcommentar zum alten Testament.

«*La sainte bible*» avec commentaires, cu studii introductive bune și cu esplicări de text scurte înlesnind cercetările *specialiștilor* și ajutând și la cunoașterea părerilor părinților și scriitorile bisericești.

Folositor este și «*Dictionnaire de la Bible*» par F. Vigouroux, unde se găsesc și scurte studii introductive.

Interesante studii — raționaliste însă — sunt și în «*The Century Bible*» o ediție mică cu scurte dar folositoare explicări, ce a apărut în Oxford. Cine voește să cunoască mai de aproape literatura introductivă mai veche o poate găsi în introducerile de *Keil* sau *Strack*. Literatura mai nouă se dă în introducerea de *Steuernagel* la fiecare capitol.